

ქლიგელ-ადიუტანტები: პოლკ. ს ა ლ ტ ი კ ო ვ ი, კაპიტანი გრ. ადლერბერგი, შტ. კაპ. თაე. ლ ო ლ გ ო რ უ ე კ ო ვ ი, პრუსიის იმპერატორის სეიტის ღენ. მაიორი მერდერი და ლეიბ-მედიკი ძარელ. ამათ გარდა სასახლის მინისტრი ღენ. ადიუტ. გრ. 2, ადლერბერგი ღენ. ადიუტ. სკოლკოვი და სხვ.

იმერეთისა და ბურის საეკლესიო მამულების თაობაზე შემდეგი უმაღლესი ბრძანება გამოვიდა:

1) იმერეთისა და ბურის უძრავი დასახლებული და დაუსახლებელი საეკლესიო მამულები გადაიცემა სამუდამოთ ხაზანაში. მს კანონი არ შეეხება იმერეთის ზოგიერთ საეკლესიო შემოსავლიან მამულებსა, რომელნიც 1871 წლის № 73 Сборн. Узак. и Распоряж. Правит.-ში მოხსენებულნი არიან.

2) საეკლესიო გლეხებს სახელმწიფო გლეხების პიროვნებით და შეძლებით უფლება მიეცემათ; ამას გარდა, რომელთაც ერგება, მიწაც უნდა მიეცეთ ნადელათ.

3) იმ საეკლესიო მამულების გამგეობა, რომელნიც სახაზინოთ ჩაირიცხებიან, ადგილობრივ სახელმწიფო ქონების გაზგეობას მიენდობა.

4) რაც ამ ქაზად დავა საეკლესიო და სახელმწიფო წოდებებს შუა, უნდა მოისპოს.

5) შევლა სადავო საქმეები, რაც საეკლესიო მამულების თაობაზე და იქნება შემდეგში, ხაზინის ხელში იქნება.

6) ჩამორთმეული მამულების ნაცვლათ, საეკლესიო წოდებას, შემოსავლისა დაგვარად, მიეცემა წელიწადში სამუდამოდ და შეუცვლელათ ოც და ათი ათასი მანეთი; ამ რიცხვიდამ იმერეთის ეპარხიას ოც და რვა ათას რვა ოთხმოცდა ექვსი მანეთი და ბურისა ათასას ოთხმეტი მან. მიეცემა. ამას გარდა საეკლესიო წოდებას უფლება აქვს თავის მამულებისაგან ძველი, მაგრამ ჯერ გადაუხდელი ხარჯი, აიღოს.

ხოლო ბაქოში და მრეწვის გუბერნიისაში გაჩენილა. ბაქოში 31 აგვისტომდე ამ ავთ-მყოფობით სულ 347 კაცი და ქალი გამხდარან ავთ და ამ რიცხვიდამ 100 მომკვდარა. ნ. ხიჩევანშიაც არის თურმე ხოლო. მაგრამ როგორც ბაქოში, ისე მრეწვანშიაც მთავრობა ძალიან თადარიგანათ იქცევა თურმე და ყოველ ღონეს ხმარობს, რომ ეს საშინელი ავთ-მყოფობა რაც შეიძლება მალე მოისპოს და არც სხვაგან გავრცელდეს.

„მოსკოვის უწყებებს“ გაუგონია, რომ მთავრობას ჯერ არ გადაუწყვეტია—რა და რა ადგილებზე უნდა გავიდეს როსტოვიდამ მლადიკე, კახაძე და ქაქასის რეინის გზა. ადრე ეს გზა სტაჟაპოლზე არ გადიოდა, მაგრამ ახლა კი, როგორც ამბობენ, მმართველობა გამოკვლევას აპირებს და მსურს, რომ ამ ქაღაჭზე გაიაროს გზა. ამასთანავე ამბობენ, რომ ამ გზის აშენების იჯარით აღუბას უფ. მჭიმოვიჩი აპირებს.

ბაზეთი „ხმ.“ ამბობს, რომ ამ ქაზად შემდეგ გზებს აკეთებენ და ასწორებენ ძაქასიან-შიო: მცხეთის ხიდიდამ ღუშეთის შოსემდინ და მლადიკეკაზიდამ მოზდოკადი. მეორე მხრით, მართლში, მცხეთიდან ბორამი და ბელაგორის ფოჩის გზას. ამას გარდა ბორჯომში მტკვარზე ხიდს აშენებენო (?).

ჩვენმა მკითხველებმა იციან, რომ როცა შოთილამ შეირილამდი რეინის გზა გაიხსნა (13 აგვისტოს), შოთში სადილი იყო გამართული და ამ გახსნას დღესასწაულობდენ. „მოსკოვის უწყებებში“ სწერენ ახლა, ვითომ ამ სადილზე არცერთი რეინის გზაზე მოსასახურე რუსი არ ყოფილა დაპატივებულიო. ამის თაობაზე რუსებს ქალაქით უკმაყოფილება გაუძეხადებიათ.

რუსეთი

მდისის ვაზეთი გეაცნობებს, რომ ოთხი მოთავე პირი იმ აზვოლჩიკებში, რომელზედაც „ღროების“ წინანდელ ნომერში ორიოდესიტყვა იყო ნათქვამი, სადაც გაგზავნეს რეინის გზითაო. „პეტერბურლის უწყებებს“ უკვირს ეს ამბავი და ჰკითხულობს: ვისი ბრძანებით და სად გაგზავნეს ის პირებიო? ჩვენი კანონით, ამისთანა საქმეები მოპრიგებელ მოსამართლემ უნდა განიხილოს და იმათ კი არ აქვთ უფლება განდევნონ ქალაქიდან ისეთი პირები, რომელთაც, რომლისავე შემთხვევითი მიზეზის გამო, პირი მისცეს ერთმანეთს, რომ ნუ ვიმუშავებთო (სტაჟკა მოახდინეს).

„ღროების“ მე-35 ნომერში ჩვენ მოვიყვანეთ „მოსკოვის უწყებებს“ სიტყვები ახალი ბეჭდის კანონების გამოცემის თაობაზე. მსევე ვაზეთი ამბობს ახლა, რომ ეს ამბავი მართალი არ ყოფილაო; სექტემბერში კი არა, ოქტომბერში განიხილავს სახელმწიფო რჩევამ კანონებსაო. ამასთანავე ზემოხსენებული ვაზეთი შემდეგს გეაცნობებს ახლის კანონზე: უკენზორო გამოცემებისთვის ბერიამდენიც ახლაა, იმდენივე დარჩება; აღმინისტრაციული ვაფრთხილება იქნება, მაგრამ იმ განსხვავებით, რომ, თუ რომელსავე ვაზეთს ან ჟურნალს, პირველი ვაფრთხილების მიღების შემდეგ, 15 თვის განმავლობაში არ მოუყვია ვაფრთხილება, მაშინ ახალი ვაფრთხილება ისევე პირველათ ჩაეთვლება. ამას გარდა ბეჭდის კანონების დარღვევის საქმე და იმათი დამრღვეველის გასამართლება ახალი კანონით სამოსამართლო პალატის ხელში იქნება.

პრაფერი არ ისმის—ჩვენ, პროვინციული ვაზეთებს, ახალი კანონი შეეხება რითიმე და შესცვლის იმის ახლანდელ მდგომარეობას, თუ არა?

„მმართველობის მოამბეში“ გამოცხადებულია ახალი წესდებულება, თუ როგორ უნდა გაიყიდოს პოლშიში ის მიწები, რომელნიც, 1863 წლის არეულობის გამო, სახაზინოთ არიან შერიცხულნი. ამ წესდებულების ძალით, ნაწყვეტ-ნაწყვეტი მიწები აუქციონით გაიყიდება; მაგრამ უფრო დიდ მიწებს კი მხოლოდ რუსებს მიჰყიდონ, რომელთაც ამას გარდა შეუძლიანთ ცოტ-ცოტათი აძლიონ ნასკიდობის ფასი.

ს. — პეტერბურლის სამოსამართლო პალატამ აგვისტოს 22-ს დასდვა განჩინება იმ ნეჩაევის ისტორიაში გარეულ პირებზე, რომელნიც მესამე კატეგორიას ეკუთვნოდნენ. შევლა ესენი 13 კაცი იყო. ამათში პალატამ მხოლოდ სამი კაცი იცნო დამნაშავედ: ი. ლიხუტინი, ე. ლეტილსი და ალექსანდროვის ქალი. ამას გარდა ლიხუტინს ბრალდება კიდევ ის, რომ იმან თავის სარგებლობისათვის შეაცდინა ქალაქეკი, და ალექსანდროვის ქალს ის, რომ აღკრძალული თხზულებები და პროკლამაციები უნდად საშუაარს გარეთიდან რუსეთში გავრცელებინა.

პის გამო პალატამ გადაწყვიტა:

- 1). ალექსანდროვის ქალს ზოგიერთი უფლებები უნდა ჩამოერთვას და ციმბირში გაიგზავნოს დასასახლებლათ.
- 2). ი. ლიხუტინს აგრეთვე ზოგიერთი მითვისებული უფლებები უნდა ჩამოერთვას და ერთი წლითა და ოთხი თვით დასაწყნარებელ სახლში დაიწყედეს, რომლის შემდეგ ერთ წელიწადს პოლიციის ზედამხედველობის ქვეშ უნდა იქნეს.
- 3) ე. ლეტილსი ოთხი თვით უნდა დამწყვედეს საპრობილეში და შემდეგ ხუთ წელიწადს პოლიციის ზედამხედველობის ქვეშ უნდა იქნეს.

შველა დანარჩენი ბრალდებულები პალატამ სრულიად გაამართლა.

„მოსკოვის უწყებებს“ მოაწია, მაგრამ ხოლო რუსეთში ჯერ სრულიად არ ჰქონია მოსპობას. მართალია, პეტერბურლში, მოსკოვში და ზოგ სხვა ქალაქებშიაც იკლო ამ საშინელომ ავთმყოფობამ, მაგრამ მის ნაცვლათ ზოგან ის მატულობს და ზოგან ახლათ ჩნდება. შეე ზღვაზე, რუსეთის სამხრეთისკენ ხოლო რა ჯერ მხოლოდ ტაგანროგში, ხერსონში, როსტოვში და ნიკოლაევიშია და ამის გამო ნოვოროსიის ღენერალ-გუბერნატორს განკარგულება მოუხდენია, რომ ამ ქალაქებიდან სხვა წესადგურებში ძალიან სიფრთხილით შემოუშვით ხომალდები, რომ იქიდან მოსულებით სხვა ქალაქებში არ გავრცელდეს ხოლო.

პეტერბურლში აგვისტოს 20-ს სულ 10 კაცი მომკვდარა ხოლო, მოსკოვში აგვისტოს 24-ს მომკვდარა 16 სული, ძიევიში 18 აგვისტოს 137 კაცი მომკვდარა, კალტაევიში 15, ხარკოვიში—14.

მრთს რუსულ ვაზეთში სწერენ, რომ, რადგან რუსეთში მოპრიგებელ შუამავლებმა ბატონობის საქმე თითქმის სულ გაათავესო, ამიტომ, ისმის, რომ მთავრობას მომავალი წლის დასაწყისში სურსო სრულებით გააუქმოს ეს თანამდებობაო.

მრთს რუსულ ვაზეთში სწერენ, რომ, რადგან რუსეთში მოპრიგებელ შუამავლებმა ბატონობის საქმე თითქმის სულ გაათავესო, ამიტომ, ისმის, რომ მთავრობას მომავალი წლის დასაწყისში სურსო სრულებით გააუქმოს ეს თანამდებობაო.

უცხო ქვეყნები

საშარანბათი

ამისიამ, რომელსაც მიზარებული ჰქონდა რივეს პროექტის განხილვა (ტიერის უფლებების გაგრძელების თაობაზე) გაათავე თავის საქმე და იმის წყევამ, მიტემ, 29 აგვისტოს ნაციონალურს ქრებაში შეიტანა შემდეგი კანონი დასამტკიცებლათ: „ტიერი იქნება საფრანგეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტი. ის იქნება თავის თანამდებობის აღსრულებაში, სანამ თვითონ ნაციონალური ქრება არ იქნება დათხრილი. რესპუბლიკის პრეზიდენტი გამოაცხადებს კანონებს, რომელთაც დაადგენს ნაციონალური ქრება; იმას უნდა ეჭიროს თვალყური, რომ ეს კანონები ბეჯთად იქნენ შესრულებულნი. რესპუბლიკის პრეზიდენტი თვითონ დანიშნავს და გადაყენებს მინისტრებსა, მინისტრები და აგრეთვე თვითონ პრეზიდენტი ნაციონალური ქრების წინ არიან პასუხის-მგებლნი.“ მს პროექტი ტიერს და იმის მომხრეებს პირველათ სულ არ მოეწონათ, მაგრამ, როდესაც, მინისტრის დიუჭარის წინადადებით, ამას კიდევ რამდონიმე სიტყვა დაუმატეს, რომელშიაც გამოცხადებული იყო, რომ საფრანგეთი და ნაციონალური ქრება აფასებს ტიერის სამსახურს და იმის შრომას, მაშინ მთავრობა თანახმა გახდა და, როგორც წინანდელ „ღროების“ ნომერშიაც იყო მოხსენებული, ეს პროექტი ქრებამ ხმის უმეტესობით მიიღო. მეორე ღღეს ტიერმა გამოუგზავნა ნაციონალური ქრების პრეზიდენტს შემდეგი წიგნი:

„შე. პრეზიდენტო! ჩემ პირველ წიგნს მხოლოდ ის აზრი უნდა ჰქონდეს, რომ განვიმარტოთ ქრებისადმი ჩემი გრძობა და დაუმალო იმას იმისთვის რომ უმაღლესი თანამდებობა მომანდო რესპუბლიკაში და მით თავის ნდობა განმიცხადა. მთუ ამ დანდობის გასამართლებლათ საქმაო თავდადებდა საზოგადოების სარგებლობისათვის, მე შემიძლია ვსთქვა, რომ ღიხის ვარ დანდობისა; მე უმაღლი ნაციონალურ ქრებას ჩვენ შორის განხეთქილების და პარტიების დავიწყებისათვის. ქრებას იმედი ჰქონდეს, რომ იმასთან ერთად მე ვეცდები განვეურთო ჩვენი საწყალი სამშობლოს წყლულები და მოკლე ხანში გავხადო ის თავისუფალი, კეთილ-განწყობილ და დამხედველ მხარეთ. მე ვეცდები მოვაშრო ჩვენ საფრანგეთს შინაგანი და გარე-

განი მტრები და, თუ შესაძლებელი იქნება, შევავარო და პატივი ვაცემინო იმისათვის: მთელი ქვეყნის ხალხებს. მსრუთი იქნება ჩემი მუდამი ზრუნვა და თუ ძრება და მე რაოდენათმე მაინც ავასრულებთ ამ ჩვენს დანიშნულებას, მაშინ, როცა დრო მოვა, დამხედველუი სინიღისით შეგვიძლია ჩავაბაროთ ჩვენ უფლება ხალხს, რომელმანც ის ჩავაბარა. ბოლოს გამდლობთ თქვენ, უფ. პრეზიდენტო, იმისთვის რომ მუდამ მიყუოდით მე ჩემს შრომაში.“

„საფრანგეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტი ა. ტიერი.

— რესპუბლიკური ვაზეთები გაანჩნლებული არიან ნაციონალური ქრების უკანასკნელ გადაწყვეტილებაზე, რომლის ძალითაც ამ ქრებას მმართველობის „დამამწყვებელი უფლება“ მიეცემა, ე. ი. იმას შეუძლია როგორი მმართველობაც ჰსურს, ისეთი დაწესოს საფრანგეთში. როგორც რესპუბლიკური წყევრები ქრებაში, ისე იმათი მომხრე ვაზეთები ამბობენ, რომ ახლანდელი ნაციონალური ქრება ხალხმა მხოლოდ მტერთან მოარგებისა და საქმის გასათავებლათ ამოიჩია და არა მმართველობის ფორმის დასადგენათო. ამ უკმაყოფილების მიზეზი ის არის, რომ ახლანდელ ნაციონალურს ქრებაში თითქმის მომეტებული ნაწილი წყევრებისა მონარხიელები არიან, რომელთაც უთუოთ მეფის დასმა ჰსურთ საფრანგეთის ტახტზე და რადგანაც ეს ქრება „განამწყვებელი“ ქრება შეიქნა, იმას შეეძლება თავის სურვილის აღსრულება. აი, მაგალითად, რას ამბობს ამის თაობაზე ერთი პარიკელი რესპუბლიკური ვაზეთი: „ჩვენ არ გვიანდა, რომ ახლანდელ ქრებას განამწყვებელი ქრების უფლება და ხასიათი ჰქონდეს. ბეფიცებით, რომ ჩვენ არ დავემორჩილებით იმ კანონებსა და დაწესებებს, რომლებსაც ეს ქრება გამოსცემს, რადგანაც ამის უფლება იმისთვის კაცს არ მიუხდენია და რადგანაც ამის გამო იმის მოქმედება უკანონოა!“

— შერსაღის სამხედრო სასამართლომ იმ ქალებიდამ რომელთაც პარიკის ცეცხლის წაკიდებას აბრალდდენ, სამს სიკვდილით დასჯა გადაუწყვიტა და ორს ციხეში დამწყვდევა.

— უკანასკნელ ვაზეთებში სხვათა შორის სწერენ, რომ ნემცების ჯარებს, რომელნიც პარიკის ახლო-მახლო დეპარტამენტებში იდგენენ, ბრძანება მოუყიდათ, რომ 15 სექტემბრამდე უნდა გამოხეიდეთ მანდელამაო.

— როგორც წინანდელ „ღროების“ ნომერში იყო მოხსენებული, ზოგიერთ რესპუბლიკელებს უნდადათ ედღესასწაულებიათ 4 სექტემბერი, ე. ი. ის ღღე, როდესაც რესპუბლიკა დაარსდა საფრანგეთში; მაგრამ მმართველობამ ბრძანება გამოსცა, რომ შეიძლება არეულობა მოხდესო და ამიტომ ამ ღღეს დღესასწაულობა აღგვიკრძალავსო.

ახლა ვაზეთებში სწერენ, რომ 4 სექტემბერს მმართველობა პარიკში არეულობას მოელოდა და ამის გამო ჯარები და პოლიცია დამზადებული იყო, მაგრამ არაფერი შესანიშნავი არ მომხდარა, მხოლოდ რესპუბლიკური ვაზეთები არ გამოსულან იმ ღღეს.

გერმანია

— ბაშტინის შემდეგ, გერმანიისა და აესტრიის იმპერატორები ზალცბურლში შეიყარნენ. ამის თაობაზე პრუსიის ოფიციალური ვაზეთი სხვათა შორის ამბობს: „იმედი უნდა გექონდეს, რომ ამ ორი იმპერატორისა და იმათ მინისტრების შეკრას ის შედეგი მიიღვენება, რომ აესტრიასა და გერმანიას შუათანხმობა და კეთილი განწყობილება დამკვიდრდება.“

— პრუსიასა და აესტრიას, როგორც ვაზეთებში სწერენ, პირობა მიუციათ ერთმანეთისთვის ზალცბურლში, რომ რაც შემდეგში პოლიტიკური საქმეებო ატყდება მეროპაში, ჩვენ ყოველთვის თანხმობით ვიმოქმედოთ და ერთად ვეცადოთ, რომ მეროპაში ოპირ-

ნობა არ ატყდეს; ერთი სიტყვით, მტრებს ერთად უმტროთ და მოყვრებს ერთად უმოყვროთ. ამას გარდა ამბობენ, რომ ბისმარკსა და ბენისს „ხალხთაშორისი მუშების საზოგადოებაზე“ და საზოგადოთ მუშების მდგომარეობაზე ჰქონდათ მოლაპარაკება.

ბიბლიოგრაფია

„Отрывки о Кавказъ.“ С.-Пет. Вѣд. 1871 № 220. I.

ბიბლიოგრაფიაში მიყვებული და სხვა ქვეყნებისთვის უცნობი ქვეყანა ჩვენი დედა-მამის ზურგზე, მგონი, მეორე ძვირად მოიხსენიება. მაშინ როდესაც სხვა ქვეყნები, ბიბლიოგრაფიის სივრცით და მცხოვრებლებითაც უფრო ნაკლებნი, მიიქცევენ განათლებული ხალხების ყურადღებას, როდესაც იმათ ყოფა-ცხოვრებაზე, ბედზე, ხასიათზე და ჩვეულებებზე ლაპარაკობენ, ჩვენზე, წელიწადები და ხან საუკუნოებიც ისე გადიან, რომაც კი ხმას არ იღებს, თითქო არაფერი არ უნდა შეიტყოს — რა მხარეა ქვეყანა, ან თითქო განათლებული ქვეყნები თავის ხელის გულით იცნობდნენ ქვეყანის მხარესა და იქაურ მცხოვრებლებსა. ამნაირად მიყვებული და უცნობნი არა თუ მარტო დასავლეთის მეტროპოლისიდან ვართ, თითქო ჩვენი მხარე-მხარეებიც ქვეყანას, ძალიან ნაკლებად იცნობენ. შინც რუსეთში ყოფილა, იმას კარგათ ეცოდინება — რა აზრისა და რა შეხედულობისა არიან ჩვენზე ზოგნი იქაურები; ბიბლიოგრაფია ერთი ცხრა მთას გადაღმა გადაკარგული, გაუვლელი და ველური ქვეყანა ჰგონათ, სადაც კაცებს თითქო ქათმებს ისე ხოცვენო. რამდენი ზღაპრული ამბები და დაუჯერებელი მოთხრობები გამოგონია მე ბიბლიოგრაფიის და იმის მცხოვრებლებზე! პეტერბურგში და მოსკოვში ყოველი კავკასიელი ჩერკეზთა მიხედვით და იქაური ვაჭრები განსაკუთრებით ჩინიანი კავკასიელის ხანჯალის ისე ერიდებიან, რომ შიშით ახლოს ვერ ჩაუვლიან ხოლმე.

ამაში დამნაშავენი ერთის მხრით თვითონ ჩვენც ვართ: ჩვენი ვალია, გავაცნოთ ჩვენი თავი სხვა ხალხებს და იმდროსვე ამ სხვა განათლებული ხალხების ყოფა-ცხოვრებაც გავიცნოთ. მხოლოდ ამნაირად, ერთმანეთის დახლოებით და გაცნობით, რომლისამე ხალხის წარმატება და ცხოვრების გაუმჯობესება შესაძლებელია. მაგრამ ჩვენ რომ ჯერ თვითონ ჩვენ საკუთარ თავს, ჩვენ ქვეყანასა და ცხოვრებას ვერ ვიცნობთ, სხვას როგორ უნდა გავაცნოთ? აი, უბედურებაც ეგ არის...

მით უფრო მადლიერი უნდა ვიყვნეთ ჩვენ ზოგიერთის პირების, რომელნიც ამ საქმეს კისრულობენ და რუსულ ლიტერატურაში თითო-ორჯო სიტყვას მაინც ამბობენ ჩვენს ქვეყანაზე და უხვირო ყოფა-ცხოვრებაზე. ეს მადლობა დღეს უფ. სკანდელს ეძღვნის, რომელმაც ერთ რუსულ გაზეთში ორი ყურადღების ღირსი კორესპონდენცია დაბეჭდა ჩვენს ცხოვრებაზე (С. Пет. Вѣд. № 220 და 225). ამ კორესპონდენციებს ჰქვია სახელით „ნ ა წ ყ ვ ე ტ - ნ ა წ ყ ვ ე ტ ი ა მ ბ ე ბ ი ძ ა ვ კ ა ს ი ა ზ ე.“ მართლაც რომ ჯერ ისინი ნაწყვეტ-ნაწყვეტი ამბებია, მაგრამ თუ ავტორმა გააგრძელა თავისი კორესპონდენციები, რაც ჩვენ თითქმის ნამდვილად ვიცით, მაშინ, უეჭველია, ამ ნაწყვეტ-ნაწყვეტი ამბებიდან შედგება ისეთი რამე, რომელიდანაც ბიბლიოგრაფიის მხარეზე და აქაურ მცხოვრებლების ყოფა-ცხოვრებაზე აზრის შედგენა შესაძლებელი იქნება.

ეს კორესპონდენციები იმდენად საინტერესოა, რომ ჩვენ ჯერ პირ და პირ გადმოთარგმნა გვიჩვენოდა, მაგრამ, რადგან ეს ჩვენს პატარა გაზეთში შეუძლებელია, დღესაც და შემდეგაც მოკლედ და ჩვენი სიტყვით გადასცემთ მკითხველებს იმათ შინაარსსა.

პირველს კორესპონდენციაში გამოხატულია ის განხილვა, რომელიც ბიბლიოგრაფიის და მცხოვრებლებს შუა არის: მხარე მშვენიერი, ბუნებისაგან უხვად დასაჩუქრებული, გაუვლელი ტყეები, თვალ-უწევდელი მთები, მდიდარი მცენარეები და ამასთანვე ხალხი ღარიბი, ცხოვრება წარდენის წინ დროული, საწყალი და ყოველ-გვარი ნაკლები-განებით სავსე; არც განათლება, არც რიგიანი კაცური ცხოვრების კვალი, არც სხვა რამ ნიშნები, რომლითაც ისტორიული ცხოვრება დატყობა ხალხს, აქაურ მცხოვრებლებს არ აჩნია. ძნელად დასაჯერებელია, რომ ამისთანა მდიდარ ბუნებაში ჩავარდნილი ხალხი ამ ბუნებით არ სარგებლობდეს და ასე საწყლად ცხოვრებდეს. ძნელად უფრო გასაკვირებელი ის არის, რომ „ბიბლიოგრაფიის თითქო სტანცია იყო სხვა უფრო ძლიერი, მოხერხებული და ბედნიერი ხალხებისთვის, მაგრამ იმას ამ თავის მდგომარეობაზე უმჯობესი ცხოვრების წარმოადგენა არ შეუძენია.“

საფიქრებელია, რომ ამ უკანასკნელი გარემოების მიზეზი ის არის, რომ აქაურ ხალხში განათლება აღამის-ყნის მდგომარეობაშია. ძნელად ქალებმა მაინც იცოდნენ აქ წერა-კითხვა; ისინი გულსმოდგინეთ კითხულობდნენ ქართულ წიგნებსა და მიწერ-მოწერაში ეხმარებოდნენ თავიანთ ქმრებს, რომელნიც მუდამ მამულის დაცვაში და მტერთან ბრძოლაში იყვნენ გართულნი. ძნელად ქალს სირცხვილად მიჩნდა, ქართული წერა-კითხვა რომ არ სცოდნოდა. ახლა ისეთ ოჯახსაც ხშირად შეხვდებით, რომ არცერთმა წევრმა არ იცის წიგნი.

მაგრამ ამასთანვე გასაკვირებელია ის ლიტერატურისა და მწიგნობრობის სიყვარული, რომელიც განსაკუთრებით იმერლებსა გულში ჩანერგული აქვთ. მერსად ვერ იპოვით იმდენ მოღვაწეს და მოწივრეს, რამდენიც აქ იპოვება. ყოველ შემთხვევაზე, ყოველ შესაწინავე გარემოებაზე აქაურები უთუთოდ გამოთქვენ ლექსებსა და სიმღერებსა და იმათ ხალხი ბიბლიოგრაფიის ერთი კუთხიდან მეორემდე დამღერის.

მაგრამ ხალხის განათლება მაინც ისევე მდგომარეობაშია: ათიოდ სახალხო შკოლა თუ მოიპოვება მთელს ბიბლიოგრაფიაში, ისიც უთუბოლოდ გამართული და უყურადღებოდ დაგდებულია. რა მდგომარეობაში უნდა იყვნენ აქაური შკოლები, მიხედვით, როცა ვიტყვი, რომ იქ შედიან ან ქართველის ან სომხის შვილები და თავიანთი იმათ მიხედვით ხელში უშინსის „როდნოე სლოვოს“, რომლიდანაც იმათ თუთიყუშავით წმინდა რუსული ანდაზები, არაკები და ლოცვები უნდა ისწავლონ ზეპირად. ამ გვარ სწავლას ისეთივე გაუგენა აქვს აქაური ხალხის განათლებაზე, როგორც თვით შკოლებისა და მასწავლებლების ნაკლებობას.

იმ გადამდგარ მწერლებზე, რომელნიც აქ ზოგიერთ შკოლებში მასწავლებლებად არიან, ლაპარაკი არა ღირს. მით აქაური სამასწავლო სემინარიის შვილებიც ვერ ასრულებენ, საუბედუროდ, რიგინათ თავიანთ ვალდებულებას. სახალხო მასწავლებელს მარტო წერა-კითხვის გადაცემის ცოდნა არ ეყოფა. ამისთანა მასწავლებელი მაგდენ სარგებლობას ვერ მოტანს ხალხს. ხალხის პატივისცემას და ნდობას მასწავლებელი მხოლოდ მაშინ დაიმსახურებს, როდესაც იმას ამ ხალხის საქირება და ცხოვრება ესმის და თუ სიტყვითა, თუ საქმით შეუძლია რაშიმე იმის დახმარება. არაფერი ამისთანა არ ითქმის აქაურს სამასწავლებლო სემინარიაში კურსმსწრეობებულ მასწავლებლებზე. შევლაზე უფრო ხშირად ჩვენში სოფლის მღვდლები ხსნიან შკოლებს, მაგრამ რამდენიმე თვის შემდეგ შვილები სტრავებენ ამ შკოლებსა და თვითონ შკოლები იკეტებიან.

სხვაგვარი შკოლებიც არიან ჩვენში: ორთუ სამ ადგილას, როგორც მაგალითად ხონში (შუთისილამ 27 ვერსზე), თვითონ მცხოვრებლებმა ითხოვეს შკოლის გახსნა, საშუალებაც თვითონ მისცეს, სახლიც ააშენეს, მაგრამ საქმე ვერც იქ მიდის ხეირიანად.

ხონში, მაგალითად, მცხოვრებლებს მასწავლებელი არ მოეწონათ და ახლის დანიშვნა ითხოვეს, ჯამაგირსაც უმეტებდნენ. ოღონდ კარგი მასწავლებელი ვიპოვებო. მითი სიტყვით, ვერც ამ გვარმა შკოლებმა იხიერეს და, როგორც ამბობენ, დღემდეც იმათგან ხალხს მაგდენი სიკეთე არ უნახავსო...

სამართალი

სხდომა ს. კამბარაშვილის სამოსამთლო პალატისა იმ შემთხვის თაობაზე, რომელიც ახლანდელი მმართველობის წყობილობის დასამსოგად იყო შედგენილი 1869 წელს.

თ ა ე ს მ ჯ დ რ მ ა რ ე. (მიმართავს ბრალდებულს ტაჩოვს). მთუ საქირით სთვლით, სთქვით, რაც იცით ამ საქმის თაობაზე?

ტ ა ჩ ო ვ ი. მე დემენტიევის ქალის ჩვენებაზე რამდენსამე სიტყვას ვიტყვი. პროკლამაციაზე („საზოგადოებისადმი“) და იმის დაბეჭდვაზე მე დღემდე არა მითქვამსრა დაწერილობით და დღეს კი საქირით და შესაძლოდ ვსთვლი ვსთქვა, რომ ეს პროკლამაცია დაწერილი მე და ჩემი თხოვნითვე დაიბეჭდა ის დემენტიევის ქალის სტამბაში. აი, რითი ხელმძღვანელობდი მე ამ საქმეში: უნივერსიტეტის, მედიკო-ხირურგიის აკადემიისა და ტენზოლოგიის ინსტიტუტის სტუდენტებმა კასის და კრების უფლება და ზოგიერთი თავიანთი შემავიწროებელი კანონების მოსაპოვა სთხოვეს მმართველობას, როდესაც ამ თხოვნის გამო, მედიკო-ხირურგიის აკადემია დახურეს, საზოგადოებაში გაეცრულა ხმა, რომ სტუდენტებს სრულიადაც არ ეჭირებათ, რასაც თხოულობენო, რომ იმათ სხვა გარეშე პირები სულ სხვა საქმისთვის რევენო. საუბედუროდ, ამნაირი ხმები სტუდენტების ისტორიების დროს ყოველთვის დადიოდა. 1861 წლის სტუდენტების არეულობასა და მაშინდელ განხირობებულ პაქარებ შუა საზოგადოება კეჭირის ხედავდა. შემდეგ პოლშის არეულობასთანაც შეაკავშირეს ეს სტუდენტების კასისა და კრებებისთვის აღელვება. 1866 წელს საზოგადოებაში პირდაპირ ამბობდნენ, რომ სტუდენტებს, კასა და კრებები კი არა, სახელმწიფო წყობილობის დამხობა უნდათო. მე თვითონ კარგათ ვიცი, რომ ამ ნაირი ხმები ძალიან ენებენ მოსწავლე სტუდენტებს, და ამიტომ, როდესაც ზოგიერთმა სტუდენტებმა მთხოვეს, რომელსამე გაზეთში ან ჟურნალში დაემებეჭდა ნამდვილი ამბავი იმათ არეულობაზე და მოთხოვნილებაზე, მე დიდის თანაგრძობით დაგვირდი იმათ თხოვნის ასრულებას. მაგრამ იმ დროსვე შევიტყე მე, რომ ყველა გაზეთებსა და ჟურნალებს სტუდენტების არეულობაზე სიტყვის თქმა აღკრძალული ჰქონდათ, ამის გამო დაწერილობითი სტატიის მაგივრად, მე გადასწყვიტე მოკლედ დამეწერა სტუდენტებისაგან „საზოგადოებისადმი“ მიმართვა და უცნებოროდ დამეგებდა ის. მე დემენტიევისას ვსთხოვე, თავის სტამბაში დაემებეჭდა ეს სტუდენტების თავის გამართლება. დემენტიევის ქალის ჩვენებიდან დაინახეთ თქვენ, რომ ის თანაგრძობად სტუდენტებს და ამიტომ დათანხმდა დაემებეჭდა.

„აი, როგორ იყო საქმე. პროკლამაციას მხოლოდ ის დანიშნულა ჰქონდა, ჩვენებინა საზოგადოებისთვის, რომ სტუდენტები საკუთარ თავის საქირებაზე ზრუნავენ და ამ ზრუნვაში ყველა ისინი ერთნაირად ერთგულნი არიან. ამას გარდა იმას საზოგადოებაში მოსწავლე ახალგაზრდობის თანაგრძობა უნდა აღეძრა. შექველია, რომ საზოგადოების

მომავალი იმ ახალგაზრდობაზე დამოკიდებულია, რომელიც უმალეს სასწავლებლებში გაეზრდის და ამ ახალგაზრდობის ხასიათი, თავის მხრით, იმაზე დამოკიდებულია — რა პირობებში და რა მდგომარეობაში არიან ისინი სწავლის დროს. მთეს პირობები ისეთია, რომ კეთილშობილურ გრძობას და პატიოსნებას უნერგავენ ახალგაზრდა კაცს გულში, მაშინ ამითანა ახალგაზრდობისაგან ყოველთვის ისეთი საზოგადოების წევრები გამოვლენ, რომელნიც ყოველი მხრით წინ წასწევენ ამ საზოგადოების ცხოვრებას. წინააღმდეგ ამისა, თუ ახალგაზრდა ისეთ პირობებშია, რომელნიც მხოლოდ თავის თავის მოყვარობას ჩაუნერგვენ გულში, რასაკვირველია, ამისთანა ახალგაზრდისაგან საზოგადოება ხერხ ვერ ნახავს. ჩემი აზრით, სტუდენტების კასის და კრებებს სხვათა შორის ეს მნიშვნელობაც აქვთ, რომ იმათი შემწეობით სტუდენტები ერთმანეთის (საზოგადო) სარგებლობის მოტანას ეცდებოდნენ და ამით იმათ ცოტ-ცოტათი ჩვენებდნენ გულში საზოგადო სიკეთის აზრი. მხოლოდ ეს მქონდა მე მხედველობაში, როდესაც სტუდენტებისთვის უკანონო საქმეს ჩაელიდა.“

„ახლა მე მინდა დემენტიევის ქალის ჩვენებას — იმის საკუთარს გათხროვებაზე — ორიოდ სიტყვა დაუმატო. რაც შეეხება ამ საქმის გარემოებას, დემენტიევის ქალის ნაანბობი სრულიად მართალია და ამიტომ თვით გარემოებაზე მხოლოდ იმას ვიტყვი, რომ მე მართლა ისე გულსმოდგინეთ არ უშლიდი იმას ფორმისათვის გათხროვებას, როგორც ამბობს. მართალია, მე უძნელად ამ საქმეს დემენტიევის ქალს, მაგრამ ჩემი სიტყვები ისე დასარწმუნებელი არ ყოფილან, რომ იმათ ჩემშალა ეს საქმე. მქვენ იქილამაც უნდა გავიგოთ, რომ მე მაინცა და მაინც არ დაუშლიდი ამ ნაირს ქარწინებას, რომ თვითონ მე სწორედ იმ ნაირივე აზრის ვიყავი ამ საქმეზე. იქნება თქვენ გაუგებარ საქმეთ გჩვენოთ, რომ ამისთანა უნორმალურ მოვლენას, როგორც „ჭიკტიეური“ ქარწინება, ანუ ფორმისათვის ქმრის შერთვა, მე თანაუგრძობდი. მაგრამ, თუ იმ მდგომარეობას და გარემოებებს მოგონებთ, რომელშიაც დემენტიევის ქალი და საზოგადოთ ყოველი იმის წრის ქალი არის ჩავარდნილი ჩვენში, მაშინ, იმედი მაქვს, თქვენ არ გაგიკვირდებთ ამ საქმის თაობაზე ჩემი აზრი და მოქმედება. ამ უკანასკნელ დროს პეტერბურგში ჭიკტიეური ქარწინება ძალიან გახშირდა; ამას ორი უმთავრესი მიზეზი აქვს:

„პირველი ამ მიზეზთაგანი ის შევიწროებულობა და უღონო მდგომარეობაა, რომელშიაც ახლანდელ დროში ჩვენი წრის ქალი იმყოფება; სრულიად დაუმოკიდებელი და თავისუფალი ის არასოდეს არ არის, ჩვენი კანონით: ქმრის შერთვამდე ქალი დედ-მამის ხელშია და იმათა დაუკითხავად ფეხის გადადგმის ნება არა აქვს. შემდეგ გათხოვებისა მშობლების ხელიდან ის ქმრის ხელში გადადის. მართალია, ქმრის ქალს აურიდებული უფლებები აქვს, მაგრამ ამ უფლებასთან იმას სხვა ბევრი ვალდებულებაც აწევს. მაშინ როდესაც ქალი, რომელიც ჭიკტიეური ქარწინებით გათხოვდა (ი. ი. ჯვარი დაწერა და იმ წამსვე გაშორდა), ყოველ გვარ უფლებებს იძენს, და ცოლ-ქმრობით ვალდებულებას კი იშორებს თავიდან. ამას გარდა მეორე მიზეზიც არის, რომელსაც განსაკუთრებით პეტერბურგის ახალგაზრდა ქალებზე და იმათ ჭიკტიეური ქარწინებით გათხოვებაზე დიდი გავლენა აქვს. აი, ეს მიზეზი: პეტერბურგში ყოველ ქალს, რომელსაც რამე საზოგადო საქმე უთავნია, რომელსაც, მაგალითად, სტამბა გაუმართავს, ან წიგნის მაღაზიაში აქვს დგლი, ან უროკებს აძლევს, თუ ამისთანა ქალს თმაც შეკრებილი აქვს, — იმას უთუთოდ „ნიგილისტკას“ ეძახიან. შევლამ ვიცი, რომ ამისთანა ქალს

პოლიცია ყოველი მხრით სდევნის და ხანდის-ხან იმის წინააღმდეგ სატიკსა და ცინიკურ საშუალებებსაც ხმარობს. ამას სხვის ნაწილებს კი არ გეუბნები: მე თვითონ ვიცი ამის და-სამტკიცებელი ფაქტები. რასაკვირველია, პო-ლიციას კანონით არ შეუძლია უქმრო ქალს სტამბის გახსნა ალუკრძალოს, მაგრამ იმას სტამბის წინააღმდეგ ისეთი საშუალებები შეუ-ძლია იხმაროს, რომ უქმრო ქალი იძულებუ-ლი იქნება „თავის ნებით“ დახუროს სტამბა. ასე დაემართა ღმერთის ქალსაც: როდესაც იმან სტამბის გახსნის ნება ითხოვა, პო-ლიციამ უპასუხა, რომ, რადგან შენ მარტო დგეხარო და ქმარიც არ გყავსო, ამიტომ, თუ თავდები არ წარმოგიდგენია, სტამბის გახსნის ნებას ვერ მოგცემთო. ღმერთის ქალს უნდოდა თავდებით მე წარედგინე. მაგრამ, რადგან თვითონ მე პოლიცია სანდო პირათ ვერ მიცნობდა, ამიტომ წარუდგინეთ ერთი ჩვენი ნაცნობი კაცი. მაგრამ ის დროებით თავდები იყო და არ შეეძლო. ღმერთის ქალს ბა დაეფარა; ასე რომ პოლიციას, არა თუ სტამბის დახურვა, თვითონ ღმერთის ქა-ლის პეტრეზურულიდამ გაგდებაც შეეძლო. მა-შინ როდესაც იმას რომ ქმარისგან მოცე-მული საცხოვრებელი ბილეთი ჰქონოდა, თა-ვისუფლათ შეეძლო სტამბის გახსნაც და სა-ზოგადოთ ყოველი სხვა საქმის ხელის მოკი-დებაც. ბი მიხვნი, რომლის გამოც ღმერ-ტის ქალს უნდოდა ფიქტიური ქორწინე-ბით გათხოვლიყო. რასაკვირველია, თქვენ იფიქრებთ, რომ ამ ნაირი ქორწინება ძალიან თავნებური საქმეა, რადგან ქმარს კანონით ყოველთვის უფლება აქვს ითხოვოს, რომ ცოლი იმასთან იდგეს, ცოლობას უწყევდეს და საზოგადოთ ისე იქცეოდეს, როგორც იმას მოსწონს. მაგრამ ჩვენ წრეში ისეთი პატიოს-ნება სუფევს, ჩვენ ისეთი დანდობით და პა-ტივის-ცემით უყურებთ ერთმანეთს, რომ ამ მხრით ფიქტიური ქორწინება სრულებით სა-შიში და საეჭვო საქმე არ არის.

შემდეგ ტახივმა ილაპარაკა—როგორ წა-ვიდნენ ისა და ღმერთის ქალი მოსკოვში და როგორ უნდა მოეხდინათ ნიკოლაევიან ჯვარის წერა, მაგრამ ეს მკითხველმა თვითონ ღმერთის ქალის ჩვენებამ იცის. რაც შეეხება ნებასთან ცნობას და იმასთან საქმის დაქვრას, ტახივმა ცხადთ დამტკიცა, რომ იმას ნებასთან თითქმის სრულიადარ ჰქონია ცნობა და იმისაგან შედგენილ საიდუმლო სა-ზოგადოებაში სრულიად არავითარი მონაწი-ლეობა არ მიუღია.

(მაგრძელება შემდეგში)

ნარკვი

ლონდონში მოიყვანეს ამერიკიდან ორი ტუპათ დაბადებული ქალი და ხალხს უჩვენებენ. ისინი არიან მულატები ე. ი. მამა ევროპელი ჰყოლიათ და დედა კი ზანგი. დედას სრულიად არ გასჭირვია იმათი ერთად შობა; ახლა ოცი წლისანი არიან. ისინი მხოლოდ საჯდომით არიან ერთმანეთზე შეხორცებულნი, ასე რომ მუცელი, ფილტვები და სხვა ყოველი შიგნე-ული და გარეგანი სხეულის ორგანოები თითოეულს განსაკუთრებული აქვთ. ამბობენ, რომ ისინი მშენი-რათ იმდროინდელ ამის გამო იმთა უო-რ-თ-ა-ე-ი-ან ბ უ ლ ბ უ ლ ს ევაზიან. რასაკვირველია რომ, რად-გან ამნაირათ არიან ერთმანეთთან მიკრულნი, ერთად დაიარებიან, ერთად ჯდებიან და ერთად უნდა დაწვენ. ამ ტუპას ახლა მეროპაში ატარებენ და ამ მოკლე ხანს რუსეთშიაც მოიყვანენ.

მასაუბრების (ჩრდილოეთ ამერიკის) შტატმა გამოაცხადა 1869 წლის ქორწილების ანგარიში, რომელიდანაც შემდეგი ცნობები მოგვეყვას: ამ წელს იქ შეიძინა ორმოცეტი წლის ქალი გათხოვულა და 40 თითხმეტი წლისა. ბო მხოვეტიულობა უშლის თურ-

მე იქაუბრებს ცოლის შერთვას და ქმრის შოვნას: ერთი 80 წლის ქერის 56 წლის კაცი შეუთავს; დანარ-ჩენი ხუთი ქალი 70 წელიწადს რომ გადაცილებუ-ლან, მაშინ შეურთავთ ქმრები. მათ 30 წლის კაცს ხუთი ცოლი გაუსტუმრებია საიქაოს და 1869 წელს მიეძევე შეურთავს. მეორე ახალგაზდა კაცს შეურთავს 20 წლის ქალი, რომელსაც სამი ქმარი დაუმხარავს. მესამე ისეთი ქვრივები გათხოვდნენ, რომელთაც ადრე ხუთ-ხუთი ქმრის დამარხვა მოასწრეს.

პარიჟში სცხოვრებს ერთი მეტათ მდიდარი რუსი, ნარიჟკინი, რომელმაც ნახევარი თავის სიმდიდრე უ-კანასკნელ ომიანობაში დაზიანებულ ფრანკლებს შეს-წირა. ახლა იწერებთან გახეთქებში, რომ უფ. ნარიჟკი-ნი თავის მშვენიერ სურათებს ჰყიდისო, რომელშიაც უმეცველია რამდენიმე მილიონს აიღებს, და ეს უფ-ლებიც საფრანგეთის ღარიბი ხალხის დასარჩევლათ უნდა თურმე. ეს უფ. ნარიჟკინის უხვიანობა უცხო ხალხისათვის რუსულ გახეთქებს სრულიად არ მოსწონს.

უკანასკნელი პარიჟის არეულობის დროს ბევრმა პარიჟელმა ქალებმა გამოიჩინეს თავი კომუნის და-ხმარებით და ომში მონაწილეობის მიღებით. მაგრამ იმათში ყველაზე უფრო შესანიშნავს ამებს ლორუსა ქვრივებ იწერებოდნენ. ბაზეთებმა იმდენი აქვს ამ ქა-ლის ჰუა, სიღამაზე, გამბედაობა და ენერჯია, რომ ერთ მდიდარ ინგლისელს, რომელსაც თავის დღეში თვლიათ არ ენახა ეს ქალი, სიყვარულის ისარი ეცა გულში და საზოგადო ცოლათ წამოაყვებო. ლორუსა ქვრივი ახლა დაქვრივია და ინგლისელმა დაუქვრა იმას აღფრთხილ: უნდა გამართლოს და შემდეგ ცოლობა სთხოვოს.

მთის რუსულს გახეთქში შემდეგი შემთხვევაა დაზე-ქლილი: ამას წინეთ ერთი ძიევის მდიდარი ვაჭრის სახლში სამი ქვრივი შეიპარა. იმათ შერთვეს ბიჭი, შევიდნენ კაბინეტში და რაც უფრო ძვირფასი ნივთი ნახეს, გარეთ გამოჰქონდნენ. შეკრათ იმათ დიანახეს სტოლ-ზე ერთი უფი და ზედ გახალღებ; ქვრივებმა იფიქრეს, აქ უფროთ ფული უნდა იყვეს; აიღეს გასაღები, შე-უღვეს უფის ნახევრებში და დაუწყეს ტრიალი. მრ-ჯელ გადამბურნეს თუ არა, უფთმა რაღაც მარში დაუ-კრა. ქვრივებმა იმწამსვე მოქუსლეს, მაგრამ მუხის სხამ გამოაღვიდა ამ სახლში ხალხი და სამივე დაიჭი-რეს.

მანათლებულ მეროპაში სხვა და სხვა მეცნიერების სწავლეულები არდგენენ საზოგადოებას, ყოველ წლო-ბით იკრიბებიან რომელსავე ქალაქში და აქეთ მოლა-პარაკება სხვა და სხვა მეცნიერების საგნებზე. მათი ამისთანა კრება აქეთ ახლა მტუტგარტში იურისტებს. ბაზეთებში სწერენ, რომ აგვისტოს 28 ამ ქალაქში ყოფილა პირველი სხდომა იურისტებისა, რომელზედაც 688 სწავლული იურისტი დასწრებია.

ლონდონის ერფს სასამართლოში ერთს ახირებულს საქმეს არჩენდნენ: გამოჩენილს-სწავლულს უელსსა და ზომდნეს შუა ახირებული ჩხუბი ატყდა იმაზე თუ ჩვენი დედა-მიწა რა სახისაა: რგვალია თუ ბრტყელია. ამას წინეთ ზომდნენ გამოცა პატარა წიგნი, რომელ-შიაც ის დასცინოდა იმ სწავლულებს, რომელნიც ამ-ტიკებენ, რომ დედა-მიწა რგვალია და აცხადებდა ვინც ამას დამიმტკიცებს, 3000 მანეთს მიეცემა. ამ ხეარულ სიტყვებზე და წინადადებაზე სწავლულებმა ჯერ ხმა არ ამოიღეს. მაგრამ, როდესაც ზომდნენ უარესად დაუწყეს სწავლულებს განება, რომ ისინი გვატყუებენ, ვითომ დედა-მიწა რგვალია, შევაშინე ისინი და მი-ტომ არ იდებენ ხმასო, მაშინ უელსმა გამოიღო თა-ვის მხრით კიდევ 3,000 მან. და გამოაცხადა, რომ, ვინც მოგვას ჩვენში, იმას ერგოს ყველა ეს ფულები, მეროდნე პირების (მედიკოსების) გადაწყვეტილებითაო. უელსმა სულ უბრალო საშუალება იხმარა მიწის სიმ-რგვალის დასამტკიცებლათ: ერთს მინდორზე იმან სამი სრულიად სწორი სვეტი ჩაარტო მიწაში, რომელნიც ერთი მეორეზე 21 ვერსზე იყვნენ მოშორებულნი, რა-დესაც ამ სვეტებს ტრეფსკოპით გახედეს, აღმოჩნდა, რომ შუანა სვეტი თითქმის ერთი საქენით უფრო მა-ღალი იყო, ვიდრე დანარჩენი ორი. ამ ნაირათ ცხა-

დათ დამტკიცდა, რომ დედა-მიწა რგვალია. ზომდენი სრულიად დამტკიცებულა და წაგებულნი ფული უელსს გადასცა. ცოტა ხნის შემდეგ ზომდნენ გამოცა კი-დეც პამფლეტი, რომელშიაც ამბობდა, რომ უელსი მატუყარა და ცრუ არისო და ხელახლავ ამტიკებდა, მიწა ბრტყელია. მთემ გამოჩენილ სწავლულს არ უნდოდა ამ გიფთან საქმე ჰქონოდა, მაგრამ უშეგრმა გინება იქამდე მიიყვანა, რომ უჩივლა. სასამართლომ 4,000 მან. ჯარიმა გადახდენია იმას უელსის გაუ-პატიურებისათვის. ზომდნენ გამოაცხადა გახეთქებში, რომ ის კმაყოფილია სასამართლოს გადაწყვეტილებაზე, მაგრამ ამასთანავე ამბობს, რომ ყველაფერს, რაც კი უელსზე და იმის ტეორიაზე ეთქვი, ფაქტებით დაემ-ტკიცებო. ჯერჯერობით ამ ჯიფტ უბეცარს თავის ჯიფტობა 10,000 მანეთად დაუჯდა და კაცმა არ იცის—როდემდის არ მოიხდენებს..

შტისა და ნებრასკის შტატებში (ჩრდილოეთ ამე-რიკაში) ქალებს, ისე როგორცაც კაცებსა, მიეცათ თავიანთ პარლამენტისათვის დებუტატების ამორჩევის უფლება, ე. ი. იმათ მიეცათ ხმა, ანუ კენჭი. შემო-დგომზე რომ ამერიკაში კენჭის ყრა იქნება, ამ შტა-ტების ქალებიც მიიღებენ მონაწილეობას, მაგრამ იმათი კენჭი ცალკე მოგროვდება და კაცებისა ცალკე. მათი ამბავიც ამერიკელი ქალების შესახებ: სხვა უნივერსიტეტებს გარდა, ეხლახან ქალებს კიდევ მე-რამოსის უნივერსიტეტში შესვლის ნებაც მიეცათ.

მთი ნემეცური გახეთქის გამოანგარიშებით, ამჟამად სამხრეთ ამერიკაში, ატრიკიში და აესტრალიაში თო-ქმის ორი მილიონი კაცის-მკამელი სხვა და სხვა ხალ-ხები ცხოვრობენ.

ქენისბერლის უნივერსიტეტში ამ ჟამად სხვათა შორის ორი რუსის ქალი სმენულობს ლექციებს. ამ უნივერსიტეტში მართალია ქალები დაიარებიან, მაგრამ იმათ სტუდენტებთან ჯერ არა რაცხვენ და არც ეგზამენის დჭერის ნებას აძლევენ. იქაურს პროფეს-ორებს ისე მოსწონებიათ ქალების სწავლა, რომ ამ უკანასკნელ დროს ყველა პროფესორებს ერთად პრუ-სის სახალხო განათლების მინისტრისთვის უთხოვნიათ რომ ქალებიც ჩაერცხათ ჩვენი უნივერსიტეტის სტუ-დენტებათაო და იმათაც მიეცეთ დიპლომის მიღების ნებაო.

მთის ფრანკულს გახეთქში დაბეჭდილია შემდეგი აღრესი პარიჟელი ქალებისა, რომელიც ნაციონალური პრებისადმი მიმართული: „მერსა დი ს ნ ა ც ი ო ნ ა დ უ რ ი ბ რ ე ბ ი ს წ ე ვ რ ე ბ ს .“

„იმ ოჯახების გულისთვის, რომელნიც სიღარიბეში არიან ჩავარდნილნი და ძონძებში დაიარებიან, კაცთ-მოყვარეობისა და საზოგადო მშვიდობიანობისათვის— ჩვენ პარიჟის ქალები, გთხოვთ, რაც შეიძლება მალე განათავისუფლოთ ის ქალების მომხრე დატუსაღებუ-ლები, რომელნიც ცეცხლის წაიღებაში, კაცის მკვლელობაში და ცარცვაში არ არიან დამნაშავენი.“

მთამა საფრანგეთის არმიის აფიცრმა გამოცა პა-რიჟში წიგნი, რომელსაც ზედ აწერია: „მისაც მშვი-დობიანობა უნდა, ის ყოველთვის მზათ უნდა იყვეს საომრათ!“ ამ წიგნს ჰქვია სახელათ „მერმანია.“ ის როგორც ავტორი ამბობს, დანიშნულია საფრან-გეთის არმიისთვის და გამოადება, როდესაც ხელ-მე-ორეთ ნებებთან ატყდება ომი და მერმანიაში შეე-ლენ, ამ წიგნი მოკლეთ არის მოხსენებული მერმა-ნიის სამხედრო წყობილება, გეოგრაფიული აღწერა მერმანიის იქაური გზები, ჩვეულება. ხასიათი და სხვ.

ბაზეთებში სწერენ, რომ ამ ჟამად ინგლისში და შვეიცარიაში მუშებს დიდი მოძრაობა აქეთო. ისინი თხოვლობენ თურმე, რომ მუშა-ხალხსაც მიეცეს სახე-ლმწიფო საქმეებში მონაწილეობის მიღების უფლება ესე იგი რომ პარლამენტში დებუტატები იმათი მხრი-თაც იგზავნებოდეს, რადგან, ამბობენ მუშები, მხოლოთ ჩვენგან ამორჩეულ პირებს შეუძლიათ ჩვენი საჭიროე-

ბის და მოთხოვნების გაგება და მის დაგვარათ ჩვენთვის სასარგებლო კანონქმარა [დასტურებულია] **ქვემოთ**

მთის ინგლისურს გახეთქში შემდეგი დრამატული შემთხვევა დაბეჭდილი: ახალგაზდა ცოლ-ქმარი ქორ-წინების შემდეგ, როგორცხმირათ იციან ხალხმე მეროპაში და ამერიკაში, ერთი ქვეყნიდან მეორეში წაიღენენ. იმათ ზღვა უნდა გადაეფლოთ. მათ დღეს, როდესაც ისინი შუა ზღვაში იყვნენ, უცრათ იმათ ხომალდს ცეცხლი წაეკიდა. ახალგაზდა კაცმა იმ წამსვე წააგლო ცოლს ხელი, და გადავარდა წყალში; ბევრი წააღების შემდეგ ისინი ერთმა მენავემ ცოცხალ მკვდრები გამოიყვანა ნაპირზე. წარმოიდგინეთ ამ კაცის მდგომარეობა, რა-დესაც, მოსულიერდა თუ არა, დაინახა, რომ იმას თვის ცოლის მაგივრათ, ვილაც უცხო ქალის-თვის წაუფლია ხელი და დაუხსნია, და ცოლი კი და-იწვა.

ჩინეთურ გახეთქებში სწერენ, რომ ამ ახლო ხანში იქ მომკდარა ჩინეთის ყველაზე უპირველესი სწავლეუ-ლი, შო-იენ-ა, რომელიც იქაური ბაღდისანის (იმპერა-ტორის) მასწავლებელი და აღმზღელი იყო. ამ გამო-ჩენილ სწავლულს ყველა უცხო ქვეყნელები და გან-საკუთრებით ინგლისელები საშინლათ სძულდა თურმე, ასე რომ ხშირათ ამბობდა: „ნეტავი მუდამ ინგლისე-ლების ხორცი მაჭამა და იმთ ტყავზე დამაძინა!“

გიგლიოზგაჟიული განცხადება:

გამოვიდა და ისყიდება თფილისში ალადათოვის, მწფაჯიანცის და მარ-თანოვის მაღაზიებში და მელოქიშვილის სტამბაში:

წიგნი
სიბრძნე სიცრუისა
თქმული
სულხან-საბა ორბელიანისგან
გამოცემა მეორე, სრული
პეტრე შმიკაშვილისა
შასი აფი შაური
მუთათისში გაისყიდება სევიმონ ჩომა-ხიძისას, პრინციის სტამბაში.

განცხადება

პირველ დაწყებითი შკოლა და გა-შვების ბაღი უფ. სიმონოვიჩის ცო-ლისა

შკოლაში და ბაღში ორივე სქესის ყმაწვი-ლები მიიღებიან: შკოლაში 7 წლიდან ვიდრე 11-ამდე და ბაღში 4-იდან 7-დამდე. სწავლის ფასი შკოლაში 60 მან. წელიწადში და ბაღ-ში—4 მან. თვეში. მისაც ყმაწვილების შეყ-ვანა შკოლაში ან ბაღში მისი ბაღში უნდა, შეუძლია მოელაპარაკოს სიმონოვიჩის ცოლს დილის 10-დამ ნასადილევის 2-სათამდე. შკო-ლა იმყოფება სოლოლაკში, სეგნჩიკოვის სახ-ლებში, ძველ ინსტიტუტის ქუჩაზე.

პოპუარრი

მართული სიმღერებისა,
შე დ გ ე ნ ი ლ ი
თ. დ ა ვ ი თ მ რ ი ს თ ა ვ ი ს ა გ ა ნ .
ისყიდება: თფილისში, ლანკოს მაღაზიაში და მუთათისში უფ. ხარაზოვის მაღაზიაში.
შასი ერთი მანეთით.